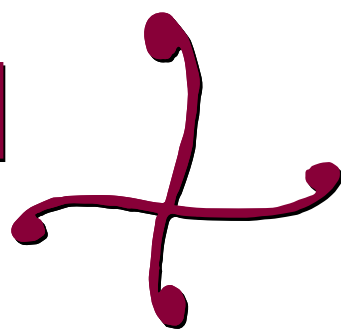

EUSKALERRIAREN EDESTIA-I (VIII.)

2. ZATIAN.

Sarreratik datorrena.

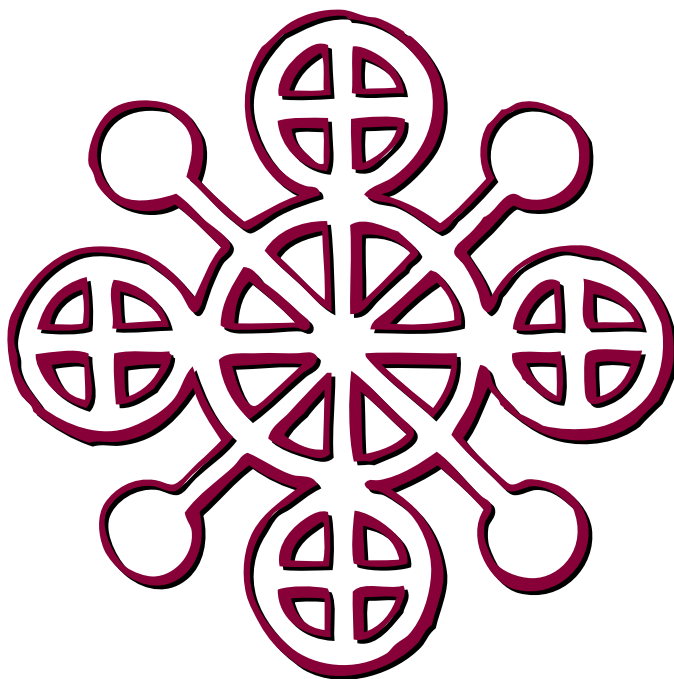
Euskerea zer dan ez dakienengaitik entzuten doguzenak.

Gaur zoritxarrez esaten dabenagaitik entzuten dogu, Gaztelera eta Frantzez izkuntzak gureak be badirala, eta ez da olan iñundik iñora begituta be.

Adibidez:

Gaztelerea, lenauko Burgos eta Kantabria bitarteko euskaldun, ta erromatar menperatzaillak ekarri eben latiniagaz euren artean indarrez edo ta gudamende aitu edo ulermen baten ezartzeko, sortu zan latinkumezko mintzadar bat baño besterik ez da.

Eta Afrika, Asia, ta Europa osoan sortu ziran antzera, Asturiasen bable, Nafar ego aldean ta Aragoi ipar bitartean nafar aragonesa edo ta gaurko katalana, erromatarren gudamenpeko alegiñetan sortu ziran.

Latiñkume orreik ez ziran izkuntzak, euren arteko arazoetatik urteteko, mendeko indarrean beartuta sortu ziran zentzunbako mintzadar batzuk baño, besterik ez.

Beste gauza batzuk dira, Erromatar-menperatzaillak katolikotasunean batzagozteko eta berezko erriaren izkuntzak ezereztuteko ibili ebezan leentasunak, eleiza onek 2.000 urtetan Euskerea ta beste berezko izkuntzak debekatuz eta latiñ ta latinkumeak erri izkuntza lez beartuta egin dauan antzera, berezko izkuntz oiek aienatu edo ezereztu zitezen.

Izkuntza, leiñu edo erri batek bere oiturazko azkuntza bidean ulermentzeko, sortzen dauan tresneria da, eta ez edozelakua, euren senezko tresneri biurtzen dalako.

Gure bizitzarako *EUSKALDUNEN AMA* izendatu gendun, eta bere izena artuta, euskal nortasundunezkoak izatera, biurtu ginduzan.

Euskerea, euskal-nortasuna da, gure sen eta sendiaren arduradunezko ardatza biurtu dalako, eta jakiturizta bakezko ulermenean betetan ba doguz gure azturazko eragilletasunak, urbillago eukiko doguz beste erriak, Jaungoikuari begira gurea lez, bizitza oneri ulermeneko erantzun eder bat emondakoak diralako.

Baita, Jainkoaren legeagaz nortasundutakoak alkartuta ulermendu gaitezana, danok gai-izadi onek bear dauan eragilletasunagaz arduratuta.

Ez dira edozer gauza nortasundutako izaera orreik, gure **euskal arbasoen izaeran**, lur eta Jainkoari begira, oituraz egiten ebezan gauza guztien egokituagaz, lortu ebezalako gaur oraindiño daukaguzan askatasunezko demokraziaren zentzu eder orreik.

Orregaitik dira nortasunezkoak Jendekuntzazko Izkuntzak, gure Euskalerrriaren arbasoetatik lez, euren mintzazko senetik gaur arte, oituraz eginekoak gogoratuz, agertu egiten doguzelako ikasitakoak euren ekanduzko izatasun ederrenean.

Gusti ori eukingo ete dabe, guda-indarrez eta menperatasunezko ekintzan sortutako latinkumezko mintzadar orreik ?.

Mundu onen gizadia, Jainkoaren Legean gauza orreik lortzeko, berezko nortasunaren zentzuan ulermenduta lortu bear dabez, danon arteko ulermenak parean ezarri ondoren ta aurkeztuta, bardindu bear diralako, erabagi on orreik Jainkoaren Legean lortu gura badira.

Beste gauza bat da, norberen saiuulermenak beste buruetan sartu gurea, or ez dalako agertzen, ez Jainko Legerik, ez ezer, **norkerizko alegiñetik kanpo**.

Euskereak daukan adierazpenaren⁽¹⁾ mailla aundia.

Latin-kumezko mintzadarrak, galdu edo ez ba ebezan nortasunezko izaera orreik lortu, zelan bardindu edo geiegitu egin-leikez euskereak bere garbitasunean irudimentzen dauan jendekuntzagaz ?.

Euren asmakuntzagaz beartuta: **orokortasunaren alan bearrezkoa gaitik ?⁽²⁾**.

Nungo jainkoagandik daukiez artuta opide edo eliz-opide⁽³⁾ orreik ?.

1.960ko amarkadan, espainiar elejakintzaren irasle edo sortzaille izan zan Menendez ta Pidaltar Ramoneri entzun neutson: **gaztelerazko latinkumea irudizko zentzunean sendotzeko, 1.971 euskal-itzekaz tartean sartuta**

(1) *Adierazpenaren mailla aundia* = grandes cualidades interpretativas-explicativas. (2) *Orokortasunean alanbearrezkoagaitik* = por su destino en lo Univer-sal ?. (3) *Opide, edo eleiz-opide* = prebendas.

egin bear izan ebela, eta ata guzti, ainbat itzezko irudiak zentzuzko gabetasunean geratu zirala.

Adibidez: gaztelerazko playa itzak, zelako zentzuzko ulermenean irudimenduta kokatzen gaitu ?.

Badauka zer ikusirik areagaz, arearen leguntasunagaz⁽¹⁾ edo ta areatutako arri ta maskor ondarrarekin ?⁽²⁾.

Euskerazko itza: *Laida, Ondarru, edo Mutrikuren itsas bazterreko ondartzak, ez ote gaitu kokatzen, ulermeneko zentzuan adierazi⁽³⁾ gura dogun irudimenezko lekuan ?.*

Euskereak, ez dau galdu bear, Omosapiens, kromañon edo euskaldunak, milla urte as-kotako azturan, bizitzari adierazpeneko ekintzan⁽⁴⁾ emon eutson zentzuzko xeetasunetik ezer, or, dagoelako gure jendekuntzaren garaipena eta batez-be: *gure nortasunaren oituran ekanduta, zentzu ederrenetariko izatasuna.*

Ondartza euskeraz: *arri ta maskor ondarrarekin areatuta dagon tokian kokatzen gaitu*, eta Laidako itsas-bazterrean dagoela gaiñeratu egin ezkeror, or non agertzen jakun neurri aundi baten irudimenduta Laidako auzo edo erritxoan, maskor-ondarrarekin areatuta dagoan goragarrizko itsas-bazter ori.

Gaurko bizitza, ez da erreza euskaldunentzat eta gitxiago euskerearentzat, zoritxarrez gero ta geiagoko erreztasunagaitik edo ta alpertasunagaitik ?. Ez doguz gure zarren iztegiak eskuetan artzen, eta erreztasunera joaten garelako *gu gabiltz*

gazteleratuten euskerea, bai eta, ori ez bada naikoa, ia erderaz edo gazteleratutako iztegiak agertzen doguz.

Euskal esangurea edo ta sinismena galdu ete doguz ?.

Gaur gure *euskaletxea* garbi eta argitsu agertu daiten egin bear doguzanak, bereztasun onek daukan *legearen* argitasunean egin bear doguz, maldaberan doan edo ta porrot eginda dagon Europa onen katolikotasunezko merkantil eritzi gaiñetik, oraindiño danok dakigulako, zelako erreztasuna daukien zankartekoak ipinten maltzurrezko merkantil guzurti orreik, ekintzan ipini bear doguzan zentzun oneko azpiegiturak arazotzeko edo ezereztuteko.

Euskaldunek baiña, eurak ez daukiezan iru gauza eder daukaguz elburua lortzeko:

- a) Euskal ekintzan jainkoari begira, demokraziaren izatasunezko sinismena.
- b) Arrazoia.
- d) Arduradunak izan da, gogamen⁽¹⁾ bi orreik emoten dauskuen indarra.

Ondo baiño obeto zaindu eta sendotu egin bear doguzenak, sasikatoliko-menperatzail onein morroitasunetik urteteko len bait-len, gure zentzuzko askatasunean bizi gura ba dogu.

Euskal seme alabak, iñundik iñora be ez doguz galdu bear gure ikusmenetik⁽²⁾ aztarna orreik, kontu aundian artuta: *Euskerea dalagure izaeraren ardatz nagusia.*

(1) Gogamen = pensamiento, consideración, concepto, idea. (2) Gure ikusmenetik = desde nuestra consideración o punto de vista.

(1) Arearen Leuntasunagaz = tersura, o lisura de la arena. (2) Maskor-ondarrak = desbechos de las conchas de las ostras, mejillones, caracol, etc. (3) Adi-erazi = indicar. (4) Bizitzari Adierazpeneko ekintzan = interpretación que el vasco le dió a la vida.

Erljioa⁽¹⁾.

Asieraren leen jaio barriko gizarteak, eza-gutu ez eben gai bereztasundutako izadi bateri aurka egin bear eutsoen, eta bere izaeran, ain gordiñezko ostagi aldaketak⁽²⁾ ikusita, bildurtu be egin ziran.

Aukera orreitan, bildurrean ezartzea erreza dalako, laster asi ziran gogoratzen edo ta konturatuten, izadi onen gaiñean baten bat egon bear zala, eta bizitzeko egin bear ebezan zeregin guztien eskeintzazko bidetik, Jaungoikuari babesa eskatzen asi ziran euren giza samaldarentzat⁽³⁾, bereratasunaren⁽⁴⁾ onezko aukerak danon aietasunean⁽⁵⁾ egokitu zitezen.

Beste alde batetik, gure izpirituzko Arimak giza itxuran mozorrotuta, bat eginda agertzen dan gorputzagaz, ekanduan⁽⁶⁾ antolamendu on bat bear daualako, ondo ulertutako zentzuan egokitu ziran, gai gorputz orren egarritzko arrazoietan.

Eta danoen gogoetatik ez daiten suntsitu⁽⁷⁾, edo ta daukagun gai-mozorrotutako gorputz au, epe labur baten iltzen dala ez gaitezcan aztu: **beste arrazoi, edo ez dakigun izaera batekoak garela konturatu ziran.**

Orregaitik, beste gauzarik ezin dogulako egin, ta ezer egin gabe noraezean agertzen garelako, estuagotasunezko bide ortatik agertu zan, antolamendu on baten bearkuntza elkar batzeko erlijiñozko arloetan.

Omosapiensenen antziñeko erlijiozko aztiketa⁽⁸⁾ edo sorginkeria.

Omosapiensenen gizaseme alabak leen, Ludi onen egille, goiko Jauna, edo Jaungoikua gurtzen eben, eta geroago ta oituran nastu ziran, eurak usten eben agurgarritzkoak ziran abel, su, gauza, edo ta euren irudizko sasijainkoari gurtzen eutsoen.

(1) *Religiòn, (Religare) = juntarnos todos con una misma intencìon costumbrista, en torno an un SER que consideramos DIOS para en nuestra ignorancia, pedir por nuestras necesidades vitales.* (2) *Ostagi-aldaketak = cambios atmosfèricos.* (3) *Giza-samalda = grupo de personas.* (4) *Bereratasunean onezko aukerak = abundancia, prosperidad.* (5) *Aietasuna = acomodo, desabogo.* (6) *Ekanduan = costumbre, uso, moral o moralidad de nuestros usos y costumbres.* (7) *Suntsitu = desvanecerse, desaparecer.* (8) *Aztiketa = presagio, adivinaciòn, augurio, prediciòn, magia, hechiceria*

Illak lurperatzeko, euren erak euki ebezan, Arrindatar Anesen *Magia y Religión primitiva de los vascos* en liburuan ekarten dauan lez, gorputzak baiña, beti ekialderuntz bideratuta.

Agurgarrizko jainko orreri otoitz egiteko, leiñuaren aitona izaten zanak, abadeenak egiten ebazan.

Eta sasijainkoak ugaritu ziranean, bakoitzari egin bear jakozan gurketaren ospe edo andimandikeriak, izkuntz berezi edo nortasun bakoitzarekikoak, euren jendekuntzaren zentzunezko neurriekin gurtzen ebezan, jainkotasunezko era ezberdin orreik.

Orregaitik, sasijainko askoko edo politeismo orreitan sartu zirenak ospe aundia emon gurean, asmakizun orreik egiz edo zentzunezkoak biurtzeko, abadeak be ugaritu ziran, eta danon gaiñetik, euren batzarren agindupean bideratzen ebazan ospe aundiz, eskeintzazko gurketa orreik.

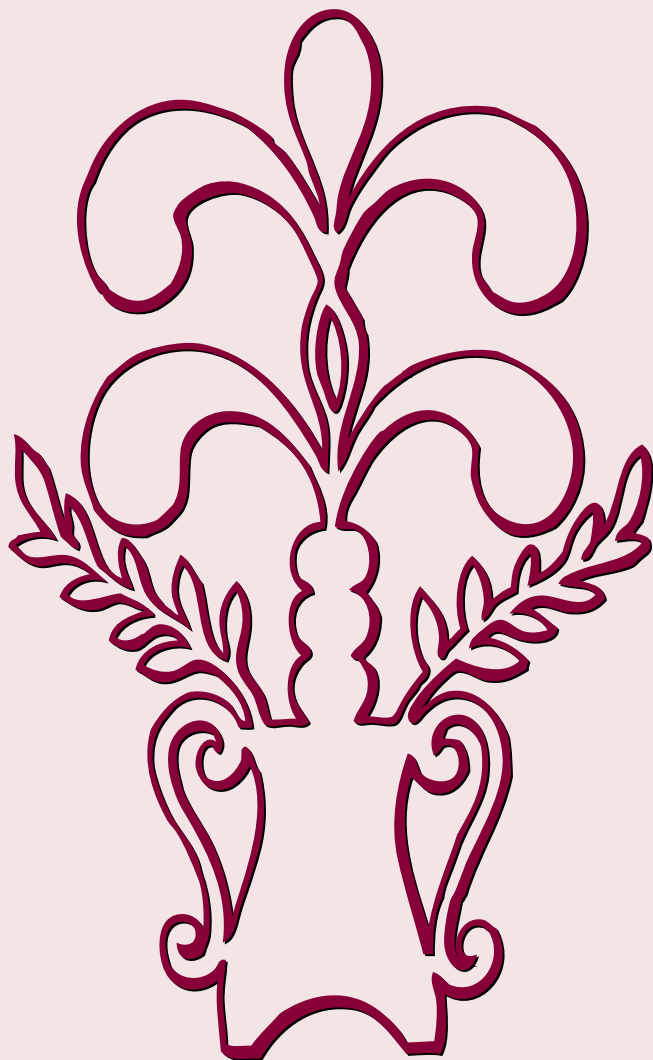
Totem edo aberearen gurketara aldatu ziranean, Jaungoikua Eguzkiagaitik aldatzen dabe, eta egiten daben guztia, Eguzkiagaz nastu egiten dabe.

Lurgintzaren jendekuntzazkoak, Amaren-agindupera⁽¹⁾ aldatzen dira, eta Iletargiak daukazan aldaketa guztiekaz nastu ebezan euren gurketako zeregiñak.

Emen abadeenak, edo gurketa orreik bideratzen ebezanak, ama, andrea, edo atso-sorgiñak izaten ziran.

Buruko ezurraren gurketan be ibiltzen ziran, eta gorputzaren aragiak usteltzen ziranean burua kenduten eutsoen, gero eurak buruko ezur ori gurtzeko.

Artzaintzazko jendekuntzan, Zeruko Jaina, Eguzkiaren Jauntzatasunagaz ibiltzen dabe, eta amaren-agindupean sartuta, zezen, idi, bei, eta beste abere asko gurtzen dabez.

Jainko askoren jendekuntzan sartu ziranean, irazi ebazan eleiz ederretan, jainkotasunezko arri irudi asko gurtzen dabez, euren abesti, itzaldi, eskari eta eleizkizunetan, al eben arrotasunezko azalpen aundienagaz.

Eta emendik aurrera gizon-emakumeek bizitzeko bear ebezan guztietatik, ainbeste sasijainko agertu ziran.

Atutxa'tar Paul

Zornotzan 2.017ko urtean Urrillaren 16an

(1) Amaren.agindupera = matriarcado. (2) Deban dago izen bardiñagaz "Arno-Mendia". (3) Eraman-ona = filosofia moral.